

Підкуйко О.Ю.

студентка,

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ТЕАТРАЛЬНЕ ТА БІБЛІОТЕЧНЕ ЖИТТЯ ВІННИЦІ В ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941-1944 РР.)

Окупація міста Вінниці розпочалась 20 липня 1941 року – і з цього дня життя бібліотек та театрів змінилось.

Варто розглянути функціонування Вінницької обласної бібліотеки імені К.А. Тімірязєва.

Для ритмічного функціонування будь-якої бібліотеки потрібні висококваліфіковані працівники. Тільки вони можуть дотримуватися порядку збереження книг, добре знаючи книжковий фонд, швидко і якісно обслуговувати читачів, проте з приходом нової влади кількість працівників бібліотеки значно скоротилася. Як свідчать архівні документи, кількість співробітників постійно змінювалась, вочевидь, у залежності від подій на фронті.

На жовтень 1941 р. в бібліотеці працювало 8 осіб: Борщєвська Наталія Олександрівна, Боголепова Вєра Вікторівна, Жмудська Катєрина Петрівна, Салтанівська Лідія Володимирівна, Медвідь Настя Валєр'янівна, Томас Любов Арсенівна, Олексіюк Яків Валєнтинович, Дідєнко Марія Едуардівна [4]. На листопад 1941 р. відомість подає інформацію про 9 осіб, серед яких новою фігурою був профєсор, доктор медичних наук Гоф Євгєн Євгєнович [1], але незабаром він повернувся до медичної практики.

У червні 1942 р. у бібліотеці в «Мурах» залишилося працювати 5 осіб: Борщєвська Н. О., Томас Л. А., Салтанівська Л. В., а також Михайлівська Надія Іванівна, Плахатна Євгєнія Фєофанівна [3]. Тобто від попереднього складу залишилося лише три особи. У серпні 1943 р., після поразки під Сталінградом (2 лютого 1943 р.) та на Курській дузі (2 серпня 1943 р.), в основному корпусі бібліотеки працювали Боголепова В. В., Шостаковська Є. А., Гоф Є. Є., Жмудська Є. П. [2], а у «Мурах» (січень 1944 р.) – Борщєвська Н. О., Томас Л. А., Салтанівська Л. В., Плахатна Є. Ф., Єрмаков [7].

Серед працівників бібліотеки було кілька високоосвічених робітників, як от Є. Є. Гоф, проте лише Н. О. Борщєвська мала 20-річний стаж бібліотечної роботи, причому саме з наявним фондом. Вона також знала німецьку, французьку та польську недосконало, мала вищу історичну освіту. Саме вона та Л. В. Салтанівська рятували фонд рідкісних видань, та й після війни вони продовжували працювати у бібліотеці до 1970-х рр.

Складними були умови праці в бібліотеці. Як свідчать архівні матеріали, працювала бібліотека щоденно, крім неділі та свят, від 9 до 19 години, а в суботу – з 10 до 16 години [6]. Відомо, що в приміщенні було

досить холодно, не вистачало палива. В архівах збереглась заява завідуючої бібліотеки в «Мурах» Н. О. Борщевської до голови міської управи, в якій висловлено прохання про надання палива: «Зараз бібліотека не має ніякого палива, що створює дуже важкі, майже неможливі для праці умови : температура доходить до -1° , -2° , чорнила весь час замерзають, пальці дубіють, деякі робітники бібліотеки захворіли...» [5]. Людям доводилось працювати в досить напруженому стані. Становищем бібліотеки, а точніше умовами праці її працівників, особливо ніхто не опікувався, не брав до уваги їхні потреби.

У 1942 р. проводились ремонтні роботи, так як, є відомості про одержання заробітної плати за поденну роботу по прибиранню приміщення після ремонту бібліотеки ім. Коцюбинського Захаревич Надією та Нечипоренко Ганною датовані 15 листопадом 1942 р. Також складався акт, в якому вказано що саме вони робили і протягом якого часу. В період окупації, все ж необхідно було підтримувати порядок і цілісність приміщення та меблів, тому велись поточні ремонтні роботи електрики, ремонтувались шафи для книг та стелажі, печі. Отож, певні роботи по підтриманню належного стану бібліотеки велись, але були досить незначними і не могли повністю задовольнити всі вимоги.

Важливо і те, хто був відвідувачем бібліотеки і яку літературу обирали. За архівними документами за декілька місяців 1943 р., можна зробити такі висновки:

- найбільше бібліотеку використовували службовці;
- чоловіків серед відвідувачів було не набагато більше за жінок;
- переважна більшість були українцями, росіян значно менше, національні громади представляли поодинокі представники (жодної згадки про євреїв не виявлено);
- найпопулярнішим серед відвідувачів був відділ художньої літератури, а також загальний відділ. Зовсім не цікавив відділ філософії.
- російськомовної літератури брали більше, ніж україномовної.

Під час окупаційного режиму у Вінниці, обласна бібліотека ім. К. А. Тімірязєва продовжувала свою роботу в досить важких умовах, приймала читачів, проводила обмін літературою з іншими бібліотеками. Бібліотекарі намагалися якнайкраще налагодити кваліфіковане обслуговування вінничан. Внутрішня документація бібліотеки, що відображала щоденне її життя, є цінним джерелом інформації про бібліотечну роботу і свідчить про бажання городян налагодити звичайне життя.

Окрім бібліотеки, варто розглянути і діяльність театрів, які також функціонували в період окупації.

Театральна діяльність була в першу чергу спрямована на все ту ж пропагандистську мету, а також для дозвілля німецьких вояків.

Відомо, що вже в серпні 1941 року театр в Вінниці розпочав свій сезон. Перші театральні вистави присвячувалися німецькій армії, проводилися в

урочистій обстановці на знак вдячності «визволителям» під німецькою націонал-соціалістичною символікою та портретами А. Гітлера [9, с. 133].

У Вінниці у різні періоди функціонували театр ім. С. Руданського, клуб ім. Т. Шевченка при вінницькій психлікарні, театр водевілю та комедії ім. І. Котляревського [8]. Проте одним з самих відомих театрів був Вінницький міський театр (Музично-драматичний театр).

За свідченнями, коли ворог зайняв місто, театральна група не була евакуйована і в Вінниці залишилась значна частина акторського складу та адміністрації. У 1941-1942-х роках театральний колектив нараховував 162 людини, у 1943 році хлібні картки отримували 176 осіб.

Зрештою у новій владі було взято дозвіл на відкриття нового театального сезону. При театрі функціонували музично-драматична секція, балетна та оперна трупи, симфонічний оркестр, хор.

Репертуар був різноплановим – від опер і оперет до балету і музично-драматичних вистав. До осені 1942 року у Вінницькому міському театрі відбулося 165 виступів, не враховуючи численних концертів, які, крім приміщення театру, давались також в готелі «Савой», в клубі німецьких офіцерів на території психіатричної лікарні, у військових шпиталях. Одного разу місто відвідав фронтовий німецький театр [8].

Проте така активна театральна діяльність була спрямована аж ніяк не на розвиток національної культури українців, а насамперед на утвердження нових порядків окупаційного режиму та цікавого дозвілля німецьких офіцерів.

Отже, з окупацією міста звичне життя театрів та бібліотеки зазнало значних змін – скорочення робочих місць, погіршення умов праці, зміна тематики і напрямів роботи та багато інших погіршень.

Список використаних джерел :

1. Державний архів Вінницької області. Ф. 1312с. Оп. 1. Спр.1288. арк. 9.
2. Державний архів Вінницької області. Ф. 1312с. Оп. 1. Спр. 1315. арк. 34.
3. Державний архів Вінницької області. Ф. 1312 с. Оп. 1. Спр. 1315. арк. 35.
4. Державний архів Вінницької області. Ф. 1312 с. Оп. 1. Спр.1288. арк. 58.
5. Державний архів Вінницької області. Ф 1320с. Оп. 1. Спр. 1. арк. 8.
6. Державний архів Вінницької області. Ф 1320с. Оп. 1. Спр.1. арк. 27.
7. Державний архів Вінницької області. Ф 1320с. Оп. 1. Спр.1. арк.96
8. Семенко Л.І. Театральне життя у Вінниці під час окупації 1941-1944 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ifttl.ucoz.ru/load/teatralne_zhittja_u_vinnici_pid_chas_okupaciji_1941_1944_rokiv/2-1-0-115 (24.09.2017)
9. Стельникович С. В. Театр на території генерального округу «Житомир» (друга половина 1941 – початок 1944 рр.) / С. В. Стельникович // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – Вип. XXXVII. – С. 131–136.